

catholica ibi perpetuo retinenda, de Ecclesiæ præceptis observandis, de Sacramentis percipiendis et earum rerum atestatione referenda¹.

Si *tertium*, est sub gravi et sub minori excommunicatione prohibitum communicare cum hæreticis in divinis; hoc enim esse non potest, quin vel occasio adsit periculi subversionis aut scandali, vel communicatio in falso ritu, vel quædam exterior approbatio falsæ sectæ aut honoris retributio. Hinc non licet permittere, ut hæretici in nostris Ecclesiis celebrent, neque nobis licet in eorum celebrare Ecclesiis²; nec licet Sacramenta extra necessitatem extremam ab eis recipere, ut pluries declaravit Congregatio sancti Officii. Censuit tamen tolerari posse, ut schismatici comitentur funera nostra causa honoris civilis, modo nullimode ritibus nostris se immisceant.

282. Q. 2. *An liceat Catholicis audire religiosas hæreticorum conciones, funus deducere, sacris eorum interesse, aut nuptiali eorum convivio?*

R. Si ex regionis consuetudine et communi iudicio hæc agere non habeatur ut signum professionis fidei, uti contingit in Germania, præcluso omni animæ periculo, per se loquendo licet; nam in communi æstimatione tunc Catholici interessentes non habentur uti communicantes in divinis. Hinc de se non peccant contra fidem qui intersunt convivio nuptiali aut sepulturæ hæreticorum, quia hæc proprie ad fidem non spectant, sed præfatæ adunationes mere civiles sunt habendæ.

Item est de iis qui templa hæreticorum ingrediuntur, eorum conciones audiunt, et sacris eorum intersunt sine pravo fine; habentur uti simplices spectatores, quod quidem usus permittit. Esset si quis,

¹ Hinc colligere est parentes, qui indiscriminatim pro temporali lucro filios tenellos in partes hæreticorum mittunt, quin ipsis provideant quoad Religionem, peccare graviter: — 1. contra *charitatem*, quæ vetat, ne proximo occasio peccandi tribuatur; — 2. contra *pietatem*, quæ ipsos impellit ad spirituali filiorum bono vacandum: — 3. contra *fidem*, cujus amittendæ periculo filios exponunt: porro virtus quælibet præcipit, ut nemo sit illius lædendæ causa vel occasio. Cum autem hodie discessus non amplius significetur Ordinariis, Parochorum ergo erit providere, ac debita monita tribuere ac forti animo loqui; cum ipsi sciant hæc in re suorum parochianorum mores ac consuetudines.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VII, n. 188. — In aliquibus tamen Helvetiæ locis in eadem Ecclesia ritus suos exercent tum catholici, tum hæretici, alii post alios: id ob locorum paupertatem.

v. g., interesset vel ex curiositate, ut sciat quid agant; vel ad ea spectanda uti comediam; vel ad politicum famulatum domino suo præstandum, ut in more habebat Naaman Syrus, qui incurvabat se, ut Rex illi inniteretur dum coram idolo genuflecteret. Hoc enim civile obsequium tenebatur præstare Regi, qui solebat sive in foro sive in templo inniti humero alterius, et adstantibus id notum erat¹.

283. Item neque in aliis locis per se loquendo videtur graviter illicitum Sacris hæreticorum interesse, puta ob curiositatem, modo semper absit scandalum, quod quidem vel in ipsa frequentia adesset; item periculum perversionis et communicatio impietatis, et specialis prohibitio. Diximus *per se loquendo*; nam nunc temporis in tanta hæreticorum procacitate, et Catholicorum morum dissolutione, cum vehemens sit subversionis periculum, ideo merito id nonnulli prohibent Episcopi sub gravi pœna, etsi agatur ex curiositate; id enim hodie evenire non potest sine hæreticorum ansa, catholicorum scandalo et etiam animæ propriæ ruina².

284. Q. 3. *Quotuplex disputatio de rebus fidei, et an liceat?*

R. Disputare de rebus fidei est ad examen revocare Religionis dogmata, ea coram adversariis veris vel fictis polemicè defendendo. Hinc duplex disputatio, alia *formalis*, quæ instituitur ad defendendum aliquod dogma adversus eos, qui illud revera inficiantur: alia *materialis*, quæ meræ exercitationis gratia fit inter ipsos qui credunt. Disputatio formalis est publica vel privata, prout fit publice et coram populo vel private et inter privatas personas, nemine aut paucis audientibus.

Porro si agatur de *materiali* disputatione, ut est quæ reverenter fit in Theologicis nostris scholis ad utile exercitium, utique licet; cum id maxime inserviat ad doctrinam veram firmiter stabiliendam, acquirendam, propugnandam; qua de causa proferunt illud Augustini: *Circulus et calamus fecerunt*

¹ IV Reg. v. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 16.

² Archiepiscopus Taurinensis 12 maii 1853, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ ac reservatæ omnibus Diœcesanis indiscriminatim prohibet etiam ob curiositatem Protestantium templum adire sive ad spectandos ritus sive audiendos sermones. Quam prohibitionem dedit etiam Episcopo Nicœnsi in *Syn. Diœc.*, c. vi, append. n. 3. In Diœcesi Novariensi hic casus est Episcopo reservatus: lit. 2 apr. 1857. Item Neapoli. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 16.

me, id est disputatio ac scriptura. Si vero agatur de disputatione *formali*, tunc distinguendum est inter publicam et privatam. Publica ac formalis disputatio fieri nequit absque expressa R. Pontificis licentia: *Quia* (ait S. Congregatio de Propaganda, 8 martii 1625) *plerumque vel ob loquacitatem, audaciam aut circumstantias populi acclamantis, veritas, falsitate prævalente, opprimitur*: quod patet ex historia. Unde in tanta difficultate, non nisi supremi Pontificis esse debet iudicium ferre, ac disputandi licentiam tribuere.

285. Disputatio autem formalis, sed privata per se cuique docto licita est, imo expedit: nam quisque tenetur saluti proximi, ac Dei honori consulere. Hinc illud: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe; sed cum modestia*¹. Diximus *per se*; nam jure positivo sub pœna excommunicationis ferendæ laicis id prohibetur: quod tamen intelligitur extra casum urgentem². Clerico vero permittitur: 1. si ipse sit provocatus, non provocans; cavendum enim, ne hæretici provocentur, quia isti orihodoxa dogmata refellendo fidem contemnerent; 2. si prudenter iudicet hæreticum provocare ad disputationem desiderio cognoscendæ veritatis; 3. si cum fundamento speretur fructus aliquis vel in provocante vel in audientibus, v. g., si futurum sit, ut alii hæretici ab errore excutiantur, vel Catholici in fide magis confirmentur; 4. si sit maxima doctrina instructus: secus bonæ causæ noceret. Hinc pro praxi potius a disputatione abstinendum, cum non facile omnes condiciones simul concurrere valeant: et ideo etiam est, quod Ecclesia generatim parum amat tales disputationes³ (L).

286. Q. 4. *Quænam sunt regulæ pro dignoscendis hæreticis?*

R. Si semper valde utilis fuit ars aliqua pro hæreticis dignoscendis iisque discriminandis a veris Catholicis, utilissima certe est ætate nostra et penes nos præsertim, cum omnibus compertum sit quorumdam impiorum consilium *de Italis populis traducendis ad prote-*

¹ Ep. I Petr., c. III. — ² C. II, § 2, *De hæreticis*, in 6.

³ Hac de re habemus Decretum Congregationis *de Propaganda Fide*, 26 febr. anno 1650: *Disputatio de rebus fidei laicis est prohibita; Sacerdotes nisi sint valde periti, ex consilio debent se abstinere, excusando se bonis verbis et prætextibus.*

*stantium placita*⁴. Sed quantum utilis, tantum difficilis; cum eorum character sit

Discolor et longa solitus caligine pasci.

Sunt videlicet aliqui, quorum conatus in eo totus est, ut bonorum sibi æstimationem valeant comparare ad eos facilius decipiendos: summam morum gravitatem extrinsecæ præ se ferunt: severiores doctrinas morales prædicant: mirabilia de se publicari amant quoad ingenium, eruditionem et omne genus scientiæ: sancti apparere volunt ad miraculorum usque ostentationem. In hæreticis Jansenii discipulis hic character fuit semper communis, ut constat maxime ex historia diaconi Paris⁵. Huc facit illud Christi: *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*⁶. Alii ex adverso honorum æstimationem floccifaciunt et hominibus pessimis se aperte consociant, ut hos sibi facilius reddant suorum errorum discipulos ac ministros. — Nihilominus regulæ quædam non desunt ad hæreticos dignoscendos; quarum primam, generalem et certam nobis tradidit Christus: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos: numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala fructus bonos facere*⁷.

Regulæ autem peculiare atque conjecturales sunt præcipuæ:

Prima, fortasse omnium maxima, est amor novitatis circa doctrinas religiosas; velle nempe nova prædicare, typis edere, juvenibus tradere et in plebem christianam diffundere. Hæc hæreticis fere omnibus in more fuisse nos docet historia: sic, ut ceteros omittamus, de Joanne Hus, a quo Hussitæ, legitur *quod peregrinas semper et novas opiniones amabat*: qui novitatis amor, ut plurimum, in ipsis etiam, quibus annuntiatur vocabulis antea nunquam in Schola usitatis, facile perspicietur: quare Apostolus Timotheum monebat: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt*⁸. Patres item africani ad Theodorum papam scribebant:

⁴ Ita Pius IX Encycl. *Nostis*, 8 dec. 1849.

⁵ « Ces prétendus miracles (du diacre Paris) étaient affirmés par tout le parti janséniste, qui était très-nombreux et très-puissant en France. — Néanmoins avec quelle facilité ces prétendus miracles n'ont-ils pas été supprimés? Il n'a fallu pour cela que murer simplement le lieu où la tombe se trouvait. — Si Dieu avait été réellement l'auteur de ces miracles, aurait-il supporté qu'une simple muraille mit obstacle à son action? — Mais l'abbé Paris ne put abattre le faible mur qui le séparait de ses dévots, et sa vertu miraculeuse ne put rien opérer au delà du mur. » (Littleton Georg.) V. Feller, *Dictionnaire*, art. *Paris*.

⁶ Matth. VII. — ⁷ Matth. VII. — ⁸ I Timoth. VI.

Notum est, quod tales sermonum novitates de malo amore gloriæ nascuntur: dum sibi nonnulli volunt acuti, perspicaces et sapientes videri, quærent quid novi proferant. Et Alphonsus a Castro: Qui talibus novitatibus delectatur, easque inquirat anxius, ut inde inanem capiet gloriam, hac sola ratione conjicio eum esse hæreticum, aut saltem in hæresim pronum et qui facile in eam labetur¹.

Altera regula est nimia quædam libertas in pronuntiando circa res fidei et doctrinæ christianæ quidquid in os venerit; et quod semel improvida in definiendo temeritas prodit, superbia deinde tuetur, pertinacia postea auget, et sic demum errori pertinacia adjuncta facit hæreticum. Huc pertinet quod in Bulla Auctorem Fidei legimus: Procax affirmandi et negandi ac secum pro lubito pugnandi licentia... fraudulenta semper fuit Novatorum astutia ad circumventionem erroris. Huc pertinet quod tradit Carolus Borgo: « Il faut faire attention à une ruse à l'usage des hérétiques, et en particulier des plus lâches, qui n'ont pas la loyauté de dire entièrement ce qu'ils pensent, tels que sont les jansénistes par-dessus tous les autres. Lorsqu'ils veulent insinuer une erreur trop grossière, ils la fractionnent et en sèment çà et là les débris dans leurs écrits; ils en font boire le venin par gorgées, et il n'en est pas pour cela moins fatal à ceux qui ne s'en défient pas. Mais celui qui connaît leurs mauvais desseins sait bien recueillir et rapprocher les membres du monstre: c'est alors que les lecteurs ingénus éprouvent le dégoût et l'horreur que mérite une doctrine hérétique². »

Tertia regula est, quod ferme omnibus hæreticis est proprium, ut si quis eos benevole de errore monuerit, ipsi cito iræ fluctibus exæstuent, pro benefacto maledictum regerant, conviciis et contumeliis contra monitorem insaniant, neque doceri ullo modo patiantur. Hujus rei exemplum habemus in Luthero Novatorum facile principe: suorum nempe errorum initio a viris doctis amice admonitus, nedum se emendaret, imo in peiores furiose prolapsus est: a Leone papa X hu-

¹ *Adversus hæreses*, c. xiv. Ubi observandum sub *novitatis* vocabulo venire etiam renovationem errorum veterum: sic quamvis Lutherus plurimos errores suos a Waldensibus, Wiclepbitis, aliisque obsoletis hæreticis hausisset; *novi* tamen habiti sunt in Ecclesia, quasi novam ad vitam impie rovocati. Sic qui vellet ætate nostra quinque Jansenii propositiones jamdiu proscriptas vel in toto vel in parte, licet diverso indutus habitu, in lucem proderet, *novitatis* hæreticæ maculam non effugeret apud Theologos vere catholicos.

² *Lettera II* sul Sinodo di Pistoia.

manissime correctus, contra ipsum aperte cœpit debacchari, sicque, abysso abyssum invocante, in profundum tandem devenit⁴.

287. An (quæres) liceat hæreticum dicere aliquem, eo quod doctrinam hæreticam tenaciter verbo tradat aut scripsit, etiamsi nondum ab Ecclesia uti talis fuerit decretorie denunciatus? Quamvis regula generalis sit, ut malæ insectentur doctrinæ parcendo personis secundum illud Augustini: *Interficite errores, diligite homines*; attamen Melchior Canus ex D. Thoma habet ad rem²: *Si error fidei contrarius circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari, quin ad fidem catholicam certo pertineant, tunc judices tuto de hæresi pronuntiabunt.* Quod si hæretica potest dici doctrina, poterit etiam hæreticus dici, qui eam scienter docet, idque maxime, si ille bene audiatur a publico, ut sic a laqueo doceant fideles; nam fideles auctoritate vivunt et auctoritate credunt: proinde hæretica docentium auctoritas labefactanda est: ad rem Salesius suam Philoteam monet: « C'est une charité de crier au loup quand il est au milieu du troupeau, quelque soit le rang qu'il occupe dans la société³. » Nec obstat, quod vulgo, habeatur uti catholicæ, Ecclesiæ addictus, imo et morum integritate prædicetur. Audiatur Tertullianus: *Quid si Episcopus, si Diaconus, si etiam Martyr lapsus a regula fuerit? ideone hæreses veritatem videbuntur obtinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?* Quapropter si vere constet de illius pietate exclamandum cum D. Bernardo: *Quantum laudanda est ejus vita, tantum abominanda est ejusdem doctrina (M).*

288. Q. 5. An discrepent inter se hæresiarca, hæreticus et dogmatizans?

R. Affirmative, quamvis promiscue aliquando usurpentur: nempe hæresiarchæ dicuntur tam qui hæreses invenerunt vel suscitaverunt, quam qui hæreticorum capita aut duces sunt, ut Calvinus, Zwinglius, Lutherus et his similes (ex Regula 2^a *Indicis librorum prohibitorum*). *Simplices hæretici* sunt qui pertinaciter tenent errorem contra fidem, quin tamen aliis eundem persuadere student. Hæretici vero *dogmatizantes* sunt qui ex professo hæresim suam publice vel private alios

⁴ V. Gaume, *Catéchisme*, etc., p. III, leç. xlv. — Et maxime Bossuet, *Hist. des Variations*, ubi ad vivum pinguntur Lutheri scabies atque furiores. — ² *De loc. Th.*, l. XII, c. ix.

³ Iterum Sanctus: « Il faut avoir soin, en blâmant le vice, d'épargner autant qu'on le peut la personne du vicieux. J'excepte cependant les ennemis des lois de Dieu et de son Église, puisqu'ils veulent être diffamés comme le sont les sectes des hérétiques, des schismatiques et de leurs chefs. » Idque in more habebant Tertullianus, Augustinus, Hieronymus, Bernardus, etc. — V. *Civ. Catt.*, ser. V, t. I: un po'di carità, ossia i liberali mendicanti.

etiam docent, voce vel scriptis: hæretici ludimagistri vix esse potest, quod etiam non sint dogmatizantes. Hinc videant quomodo tuti esse possint in conscientia, qui ut filios suos commercium aut litteraturam edoceant, talibus eos committunt hæreticis instruendos: idem acquirunt ditescendi, at simul artem acquirunt animam perdendi.

Art. III. — De lectione librorum prohibitorum.

289. Si quæ alias necessitas fuit scribendi legendique licentiam cohibendi, hodie est maxima. Atque ideo a Pio IX, sua prima Encyclica *Qui pluribus* (1846), inter hodiernas machinationes inimicorum, quæ tot damnorum tum christianæ, tum civilis Reipublicæ sunt causa, adnumeratur *teterrima tot undique volantium et peccare docentium voluminum ac libellorum contagio, qui apte compositi, ac fallaciæ et artificii pleni, immanibusque sumptibus per omnia loca in christianæ plebis interitum dissipati, pestiferas doctrinas ubique disseminant, incautorum potissimum mentes animosque depravant, et maxima Religioni inferunt nocumenta.*

290. Q. 1. *An Ecclesia habeat potestatem libros noxios prohibendi, atque ideo gravi peccato teneantur, qui hanc legem violant?*

R. Inter tot errores, quibus ætate nostra portæ inferi dimicare conatæ sunt contra veram Christi Ecclesiam, iste etiam fuit, quo contendebant nonnulli hanc ei non convenire potestatem, prohibendi nempe libros noxios; ideoque ipsius lege non obstante (modo evidens subversionis periculum non appareat) libros quoscumque ab omnibus tuta conscientia perlegi posse. — Hæc doctrina potius hæreticorum est; sed non defuere etiam ex nostris, qui eam impudenter ausi sunt evulgare cum incredibili animarum pernicie. Talis fuit imprimis petulans ille hæreticorum fautor Paulus Sarpus, quem copiosissime refutavit cardinalis Pallavicini: tales fuere alii Sedis apostolicæ detractores infensissimi, uti Van Espen, Fleury, Tamburini, Dupinius et Launojus. Verum communiter docent dogma esse catholicum, quod Ecclesia, et pro ipsa summus Pontifex, utpote Christi Vicarius, jurisdictionem habeat prohibendi fidelibus lectionem ac retentionem librorum sive de Religione impie tractantium, sive contra bonos mores, aut Ecclesiæ disciplinam aliquid continentium, adeo

ut eos nihilominus legentes, graviter peccent coram Domino et Ecclesia.

Prob. 1. *Scriptura*: nemo negare audebit per ea Scripturæ verba: *Pasce agnos meos, pasce oves meas: pascite qui in vobis est, gregem Dei; attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*¹, omnibus Ecclesiæ Prælati, et præsertim eorum capiti romano Pontifici datam fuisse potestatem decernendi de fidei et morum causis, et bona pascua ovibus Christi designandi, easdem arcendo a contrariis et noxiis.

2. *Traditione*: testes inter innumeros appellamus SS. Augustinum et Cyprianum. Primus morem præcavendi a libris malis, et eos concremandi ab Apostolis dimanasse demonstrat². Alter vero ait: *Si quando talia* (id est contra bonos mores) *quorundam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi apud nos non patimur*³.

3. *Consuetudine*: hanc perpetuam in Ecclesia fuisse consuetudinem demonstrant indubitata historiæ monumenta; ab ipsa enim Apostolorum ætate *multi... ex eis qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus*⁴. In Concilio Nicæno an. 325 Patres damnarunt et comburendos esse decreverunt libros Arii. In Ephesino an. 431 damnata sunt scripta Nestorii. In Calcedonensi anno 451 scripta Eutychetis. S. Leo M. Romæ combussit libros Manichæorum. Idem fecerunt Symmachus, Hormisdas, Nicolaus I, Nicolaus II, Leo X et alii innumeri. — Postquam vero inventa est ars typographica⁵, cum noxiorum librorum colluvies in immensum excresceret, Concilium Lateranense sub Leone X anno 1515 decrevit, ne deinceps ullus posset liber typis in

¹ Joann. xxi; I Petr. v; Act. xx.

² L. IV, *De bapt.*, c. xxiv. — ³ Ep. xii, ad Cornel. — ⁴ Act. xix.

⁵ Versus annum 1455 hanc artem Gutenberg invenit, Fust protexit, Schoeffer perfecit, omnes Mogontini. Primi ab ipsis editi libri fuere *Psalmodum Codex*, et *Rationale* Durandi, anno 1457: *Clementinæ* 1460: *Biblia Sacra* 1462. Quam quidem artem e Germania in Italiam attulerunt anno 1462 Corradus Sweynheim et Arnoldus Pannartz. Primi libri, quos Subiaco prope Romam ediderunt, sunt *Opera Lactantii*, anno 1465; et S. Augustinus, *De civitate Dei*, anno 1467.

lucem edi, nisi probantibus Episcopis aut fidei quæsitibus. In transgressores vero (præter excommunicationem) suspensionem ab exercitio artis, amissionem omnium librorum, aliasque pœnæ, Ordinariis arbitrio infligendas constituit. Deinde Paulus III, anno 1542, statuit Romæ Congregationem Generalis Inquisitionis, cui pravos libros prohibendi curam imposuit. Postea sub Paulo IV confectus est *Index* librorum prohibitorum, quem Pius IV, annuente Tridentino, ampliavit magisque perfecit. Sed cum libri perniciosæ lectionis magno in numero undique ederentur, nec laudata Congregatio Inquisitionis ad eos examinandos sufficeret, S. Pius V novam Congregationem instituit, appellans *Indicis*, ideo quia libros noxios indicat. *Ex hac itaque constanti omnium ætatum sollicitudine.... patet luculentissime* (ut verbis utar Gregorii XVI Encyclica *Mirari vos* an. 1831) *quantopere falsa, temeraria atque apostolicæ Sedi injuriosa, ac fecunda malorum in christiano populo ingentium sit illorum doctrina, qui nedum censuram librorum veluti gravem nimis et onerosam rejiciunt; sed eo etiam improbitatis progrediuntur, ut eam prædicent a recti juris principis abhorreere, jusque illius decernendæ habendæque audeant Ecclesiæ denegare.*

4. *Ipsa ratione naturali*: naturæ vox est, libros qui Religioni et moribus officiant, extirpandos esse; quia neminem latet quot inde mala! *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*, inquit Apostolus¹; at colloquiis pravis pravi libri noxiores sunt, quippe qui (ait Clemens XIII Constitutione *Christianæ Reipublicæ*, anno 1766) *manent perpetuo et semper nobiscum adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent, et eorum penetrant cubicula, ad quæ improbo et occulto auctori aditus non pateret.* Adde: si hæc facultas penes Ecclesiam non esset, et fideles in hoc parere eidem non tenerentur, nec fides illæsa servari posset, nec Christus satis Ecclesiæ suæ providisset: *Frustra Ecclesia laboraret in hæresibus extirpandis bonisque moribus fovendis, nisi unde scatur errorum ac vitiorum colluvies, fons penitus obstruetur, ut bene ait Baronius ad annum 447.*

¹ I Corinth. xv.

Ipsi gentiles putida ejusmodi scripta execrabantur. Sic Plato aiebat libros impudicos omnino a civitatibus eliminandos. Sic Virgilius opus suum propter confictam Didonis impudicitiam, morti proximus, præcepit ut igni traderetur. Sic Tullius in poetas ira exardescit utpote qui mollibus versibus *nervos virtutis elidunt*¹. Sic multoties apud Romanos, ut Livius refert, negotium hoc Magistratibus datum est, ut libros vaticinos, aliosque malos conquirerent et igni consignarent²(N).

291. Q. 2. *An detur discrimen inter librum a Sancta Sede damnatum, et librum ab eadem prohibitum?*

R. Inter librum a Sancta Sede damnatum et librum ab eadem prohibitum nullum datur discrimen; ita ut liber damnatus et liber prohibitus sint unum et idem; et contraria doctrina novitas est in Theologia et in Jure Canonico valde damnosa: quippe quæ adversatur communi loquendi modo tam Theologorum quam Canonistarum, Constitutionibus Pontificiis, formulæ Decretorum, quam tenet Sacra Indicis Congregatio in libris proscibendis, et rationi ipsi Theologiæ; digna idcirco, ut a turpissima illa, versuta, et nobis semper invisâ Jansenistarum schola nuper egressa fuerit, ad incautos decipiendos.

1. Theologi et Canonistæ *condemnationis et prohibitionis* vocabulo ita promiscue uti solent, ut penes ipsos habeantur tamquam pure synonyma. Theologorum omnium instar brevitatis causa unus sit Sanctus Alphonsus noster, qui in sua erudita Dissertatione hac de re sibi hanc proponit quæstionem: *Quæro, quid ageret auctor si coram* (Sacra Congregatione) *audiatur? vel diceret se catholico sensu fuisse locutum; vel opus non esse suum: si primum, nihil ei proderit ad damnationem operis vitandam ubi aliqua propositio censeatur posse aliis offendiculo esse, quamvis ipse innocens judicetur; si secundum, neque id prohibitionem impedire valebit, cum non au-*

¹ *Quæst. Tuscul.*, l. II et III.

² *Hist.*, l. XXXIX, c. xvi; l. XL, c. xix. « On connaît également le mot de Platon: « Qu'on ne publie aucun écrit à l'insu du magistrat. » Quintilien ne voulait pas qu'on expliquât à la jeunesse les livres des poètes latins qui traitaient des choses obscènes (*Instit.*, l. XIII, c. 1). Luther, pareillement, jugeait nécessaire que tous les livres de cette espèce fussent bannis des écoles et de tout autre lieu, en disant qu'ils ne pouvaient être lus sans un grave danger pour la jeunesse (Luth., tit. *de doctis*). L'incrédule Bayle, parlant d'un roman obscène, démontre qu'il n'est pas possible de se préserver de la séduction, et il conclut en exhortant à la destruction entière de cette espèce de livres » (Bayle, *Dictionn.*, art. Guarini). Teppa, *Sulla lettura dei libri proibiti*.

ctor damnationi subjiciendus sit, sed tantum fideles ab operis lectione removeri debent.

2. Congruunt Pontificiæ in hanc rem Constitutiones, in quibus pariter librorum *prohibitio* vocabulo *damnationis* indiscriminatim appellatur: videatur præsertim Constitutio *Sollicita* Benedicti XIV.

3. Congruunt vel ipsa formula Decretorum qua semper utitur Sacra Indicis Congregatio, quæ ista est: *Sacra Congregatio, etc., habita in Palatio Apostolico Vaticano damnavit et damnat, proscripsit proscribitque, vel alias damnata atque proscripta in Indicem Librorum prohibitorum referri mandavit et mandat opera quæ sequuntur, etc., etc., quibus SS. Domino Nostro N. N. per me infrascriptum Secretarium relatis, Sanctitas Sua Decretum probavit et promulgari præcepit; in quorum fidem, etc.* Ita etiam loquitur Regula 2^a Indicis.

4. Congruunt ratio theologica: cur enim libri referuntur in Indicem *prohibitorum*? profecto quia sunt ab Ecclesia *condemnati*, et utpote tales a fidelium lectione removeri debent (O).

292. Q. 3. *An Episcopus possit et debeat in propria Diœcesi libros malos proscribere?*

R. Affirmative: sive agatur de Episcopis extra sive intra Italiam; hoc quippe essentialiter pertinet ad munus quod habent jure divino populum sibi commissum sana doctrina pascendi. Id docet cl. Alasia, nulla addita limitatione; et Alphonsus noster ait: *Prohibere libros per totum orbem spectat ad Pontificem, et pro ipso ad S. Congregationem; Episcopi autem et Inquisitores possunt libros prohibere in territorio proprio.* Idque ideo etiam, quia non tam facile ac statim notitia omnium noxiorum librorum potest Romam pervenire; præstat ergo ut Pastores ipsi illico oves suas ab illis avertant. Hinc Leo Magnus: *Si quis Episcoporum... apocrypha habere per domos non prohibuerit... hæreticum se noverit judicandum; quoniam qui alios ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat*¹. Id etiam eruitur a regula Indicis decima: *Liberum sit Episcopis... eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, proscribere, si hoc in suis... Diœcesibus expeditè judicaverint.* Quid plura? Leo XII in suo Mandato addito Decreto S. Congregationis 26 martii 1825 jussit, ut om-

¹ Ep. xv, al. 95 ad Turribium, c. xv. — V. Croix, *Theol. Mor.*, I. VII, n. 594, q. 46. — It. Bulla 25 nov., 1766, Clementis PP. XIII, cujus totum argumentum est *cunctos per catholicum Orbem Archiepiscopos, Episcopos, ceterosque Diœcesion Rectores enixe hortari, ut creditum sibi ipsis Dominicum gregem a noxiorum librorum lectione avertant.* Item Encycl. 25 aug. 1852, Gregorii PP. XVI. Item Breve *Ad apostolicæ Sedis*, 22 aug. 1851, regnantis Pii PP. IX. — Liguori, *Op. Mor.*, I. VII, n. 290.

nes Episcopi *propria auctoritate praves libros studeant e manibus fidelium evellere*, quod vocabulum si moraliter intelligatur, ut debet intelligi, non aliud valet indicare, nisi verum jus Episcopis omnibus tam intra quam extra Italiam competere in librorum prohibitionem et simul grave onus fideles premere huic prohibitioni obtemperandi. Præstat tamen ut librum a se prohibitum Romam transmittant et decretorium judicium implorent¹ (P).

293. Q. 4. *An qui moraliter certus est nullum sibi imminere perversionis periculum, legere possit absque licentia libros prohibitos?*

R. Sententia communissima et sequenda omnino negat; finis enim prohibitionis non solum est, ut damnum evitetur conscientiarum, sed etiam ut servetur obedientia Ecclesiæ debita maxime in re tam periculosa; ac ne detur hæreticis aut aliis improbis scriptoribus ansa perniciosissima malos libros typis demandandi: unde eo in casu non cessat omnino finis adæquatus prohibitionis. Et sane in Bulla prohibitiva dicitur prohiberi lectionem factam *ex quavi causa vel colore.*

Adde neminem quantumvis pium ac doctum tuto posse confidere, quod nullum detrimentum capiat ex tali lectione, maxime si elaborato stylo ac captioso (ut solet) liber sit conscriptus, et zelum ac charitatem ostendet; quidquid enim legitur, ita mentem occupat, animum demulcet, atque ad cor pertransit, ut sensim sine sensu res lecta fieri soleat propria lectoris: unde bene S. Basilius libros *cibum animarum* appellat. Sane luctuosa experientia testis est: sic Eutyches invictus antea fidei confessor ad unam lectionem libri cujusdam Manichæi mutatus est in infandum hæreticorum caput. Sic Bulincerus doctor catholicus olim piissimus, librum legit Melancthonis, et cecidit. Sic Avitus presbyter legendo scripta Origenis, quamvis simul legeret eorum confutationem, imo et per Hieronymum, ut sibi caveret monitus esset, virus tamen lethaliter absorbit. — Adde: semel cognita lege, subditi non est ejus rationem sciscitari, sed observantiæ studere: secus via nimis lata transgressionibus aperiretur, nec leges essent firmæ; cum nimium trahat decipiendo sua quemque voluptas.

¹ Hoc totum est conforme Instructioni Clementis VIII, §§ 3, 4 et 5.

294. Q. 5. *A quo licentia legendi libros prohibitos est impetranda?*

R. A solo R. Pontifice, vel a Congregationibus S. Officii aut Indicis licentia impetranda est legendi libros per ipsum Pontificem vel Congregationes prohibitos; generatim enim illius est permittre cujus est vetare. Hoc jus omnibus Episcopis dabat Instructio Clementis VIII (1598); sed illud postea ipsis sublatum est per Gregorium XV Constitutione *Apostolatum Officium* (1612), innovata ab Urbano VIII (1631). Ex hac vero Constitutione istud jus fuit concessum *Magistro sacri Palatii* pro Roma ac suo districtu¹. — Hic tamen notandum: non ideo tutus potest legere qui licentiam obtinuit, si nesciat discernere inter lepram et lepram, neque satis firmus sit in bono proposito; quia lex naturæ est, ut nemo se peccandi discrimini committat. Si tuti esse velimus, non curiositas nos debet impellere ad impetrandam librorum prohibitorum licentiam eosque legendos; sed necessitas, vel sane gravis utilitas, habita videlicet ratione muneris nostri et status².

295. Q. 6. *Quotuplicis generis sunt libri prohibiti, et quid de illis?*

R. 1. Triplici in differentia seu classe collocantur libri prohibiti. *Prima classis* continet libros omnes editos aut edendos hæresiarcharum et hæreticorum, qui vel hæresim continent vel de Religione ex professo pertractant. — *Secunda classis* vero continet libros cujusvis auctoris, qui vel ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem prohibiti sunt. Huc revocantur: 1. libri conscripti ab hæresiarchis (qui nempe sectæ caput sunt), cujusvis tituli et argumenti existant. Quorum libri fuerunt merito prohibiti, ut sic facilius avertantur fideles ab eorum sequela; ne scilicet ob lenocinium libri inescat et lenocinetur prava doctrina: et en prohibitio quæ

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 199; et l. VII, nn. 291 et 290. Imo vel ipsi Episcopi sine Papæ licentia libros ab ipso prohibitos legere prohibentur ex Bullis Julii III *Cum meditatio*, Pauli IV *Quia in futurorum* et Pii IV *Cum pro munere*.

² Episcopi est apud supremam Sedem testari de probitate ac qualitate licentiam postulantis: unde ea de re ad Curiam episcopalem fiat recursus.

dicitur in odium auctoris; 2. libri hæreticorum qui sectæ caput non sint, licet neque de Religione tractent, neque hæresim contineant. Excipe, nisi dicti libri aliquo modo sint probati, ut probati hodie censentur atque permitti qui ad Catholicorum loca libere sunt delati sub ipsorum superiorum oculis¹. — *Tertia classis* tandem continet libros alia de causa prohibitos, puta si sint contra honos mores, aut charitatem vel aliorum famam, aut si contineant propositiones laxas².

R. 2: Libri primæ classis prohibentur in Bulla *Cœnæ* sub pœna excommunicationis ipso facto, et Pontifici reservatæ. Eamque incurrunt *scienter retinentes* (sunt verba Bullæ), *legentes, imprimentes et defendentes libros hæreticorum de Religione tractantes vel hæresim continentes, ex quavis causa, publice vel occulte, quovis ingenio vel colore*³. Quæ excommunicatio extenditur ex Pio IV et Clemente VIII ad legentes *Thalmud* et alios similes Hebræorum libros, in quibus christiana Religio calumniatur: ex Sixto vero V extenditur etiam ad libros qui tractant de astrologia judiciaria, eam docentes. Huc tandem pertinet libri speciali Pontificum Constitutione vel Brevi prohibiti, quippe qui semper adnexam habent excommunicationem ipso facto Papæ reservatam.

Libri secundæ classis prohibentur ex Regula decima *Indicis*, et Constitutione *Dominici gregis* Pii IV sub pœna item excommunicationis ipso facto, non tamen reservatæ. Sub eadem quoque pœna prohibiti sunt libri magici: habentur

¹ Id tamen hodie non large accipiendum; in tanta enim vesana scribendi libertate impossibile fere est, ut de libris omnibus Episcopi iudicium proferant ac recognoscant: unde non omnes hæreticorum libri ideo putari debent permitti, quia sub oculis Prælatorum libere eduntur. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VII, n. 288; et *Homo Apost.*, tract. XIX, n. 61.

² Hic esset quoque recensenda eorum classis librorum, qui prodeunt sine nomine auctoris; sed hodie ex inducta consuetudine, illi non habentur prohibiti, si tamen pravam non contineant doctrinam.

³ Versiones scriptorum catholicorum editæ a damnatis auctoribus permittuntur. Versiones novi Testamenti factæ ab auctoribus in prima classe notatis, etsi genuinæ, omnibus prohibentur sub gravi. Versiones vero veteris Testamenti doctis et piis, iudicio episcopi conceduntur, modo tantum ad dilucidationem adhibeantur. Reg. III^a *indicis*. — Quoad versiones autem in lingua vulgari, vel hæreticaliter factas vide infra.

enim uti de hæresi suspecti. Non tamen prohibentur libri Catholicorum, in quibus referuntur verba alicujus hæretici ad eum confutandum: neque ubi adsunt notæ alicujus hæretici, dummodo non sint ita copiosæ, ut potius liber ex illis notis constaret.

Libri tertiæ classis nulla prohibentur pœna; sed legentes, aut retinentes præter mortalis culpæ reatum ex Constitutione Pii IV *Dominici gregis* dicuntur Episcoporum judicio severe puniendi. Libri tamen antiqui, qui res lascivas continent ab ethnicis conscripti, ob elegantiam indiscriminatim permittuntur, pueris tamen exceptis (Q).

296. *Quid (quæres) requiritur, ut incurratur excommunicatione ab iis qui legunt libros hæreticorum?*

Hæc requiruntur ex communi Doctorum:

1. Ut auctor libri sit vere hæreticus, seu ut liber sit editus ab eo qui actu hæreticus est, ut sunt calvinistæ, lutherani, anglicani, waldenses et alii qui notorie hæreticæ sectæ nomen jam prius dederint: quare non sufficit si postea hæreticus fiat, si talis non erat, dum librum scripsit. Sic etiam qui legeret scripta ob hæresis suspicionem vel etiam ob ipsam hæresim prohibita, et ideo liber sit damnatus ut hæreticus, incurreret quidem excommunicationem *Indicis*, quæ non est reservata; non tamen excommunicationem reservatam Bullæ *Cænæ*, ut docent probabiliter cum Pignatelli; quia ad eam incurrendam requiritur, ut etiam ipse auctor damnatus sit ut hæreticus, vel natus ex secta hæretica. Item neque illam incurreret qui legeret librum pagani, turcæ vel alterius infidelis, licet errores contra fidem contineret: nisi adesset specialis prohibitio; quia infideles non sunt hæretici, cum fidem nunquam susceperint¹.

2. Ut lectio libri auctoris hæretici fiat *scienter*. Unde qui

¹ Dicit Holzman et Gury etiam numerari inter libros in Bulla *Cænæ* vetitos librum, qui ex professo tractet de hæresi, quamvis lateat auctor, quia tunc auctor recte præsumendus est hæreticus. Ceterum probabiliter dicunt Holzman, Elbel, etc., quod ex epikea bene excusantur legentes librum hæreticorum, si necessario indigeant ad convincendum hæreticum ex suo vel alterius hæretici libro, puta inveniendi contradictiones, modo periculum sit in mora, nec pateat recursus Romam, vel ad Episcopum. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. VII, n. 285.

ex ignorantia etiam vincibili nescit librum esse hæretici, vel hæresim continere, aut de Religione tractare, non incurrit excommunicationem. Excusat autem a censura non solum ignorantia invincibilis, sed etiam crassa: imo juxta plures etiam affectata, quia in hac adhuc deesset dolus formalis, qui censuræ contemptum inducat¹.

3. Ut liber hæretici vel hæresim contineat, et satis est si unum contineat errorem contra fidem; vel tractet ex professo de Religione, etiamsi tunc nullum contineat errorem, nam Bulla loquitur disjunctive. Dicitur autem liber *de Religione tractare*, si contineat sacram doctrinam, sive sit exponendo Scripturam, sive scholasticam, sive conciones sive casus conscientiæ, sive alia quæ ad cultum Dei aut Sanctorum vel ad salutem animarum spectant, aut de Clericis et Monacis deserunt et similia. Ita Suarez et Sanchez². Dicitur vero *tractare ex professo*, si in fronte vel titulo præferat materiam Religionis; aut in decursu ita fuse rationibus eam stabiliat, ut eam legentibus persuadere velle videatur. Ita Voit. Ratio communis est, quia hæretici solent talia scribere vel in odium fidei nostræ, vel aliquid veneni inserendo, vel ad conciliandam suæ sectæ existimationem.

4. Ut lectio sit in materia notabili; communiter enim admittunt hac in re parvitatem. Sed quænam sit habenda uti materia parva vel notabilis, inter diversas sententias sic melius distinguunt Croix, Elbel, Holzman, Sporer, etc., attendendo ad finem prohibitionis. Si aperiendo librum offensus in doctrinam, quæ directe fidei adversatur, excommunicatur

¹ Nos adhæremus sententiæ communiore, quæ docet affectatam ignorantiam non excusare legentes libros primæ classis. — *V. Liguori, Op. Mor.*, l. VI, n. 1124; l. VII, nn. 48 et 296. Qui legit librum, sed nullimode intelligat libri idioma, non incurrit censuram ut lector, quia non legit nisi materialiter, quod non intendit Ecclesia; at eam incurrere poterit ut retentor, si librum apud se retineat. Ceterum idem est legere voce ac librum oculis tantum percurrere; hoc enim in communi sensu legere dicitur. *Alasia*.

² « Imo si libri alieni etiam a Religione argumenti, de philosophia, v. g., vel jure civili, tales sint, ut hæreses plures sæpius inculcent, vel unam eandemque crebro inserant ac persuadere conentur; sicuti passim usu venire solet novatoribus, ii habentur pro libris de Religione tractantibus, inquit doctissimus P. Gretserus. » Ita Ferraris, *Bibl.*, etc., v° Libri prohibiti.

tionem non effugies, etsi paucas lineas legas; quia periculo perversionis jam te exponis, vel certe directe agis contra finem prohibitionis, qui est non tantum, ut tollatur periculum in particulari; sed etiam in communi, nempe auferendi ansam scribendi edendique libros pravorum. Secus esset, si liber hæretici ageret de indifferenti, et in loco quem legis, nullam advertas propositionem erroris suspectam: forte a mortali tunc excusaris et a censura, etsi legas ad integram paginam libri ordinarii seu mediocris magnitudinis. Attamen bene poterit incurri et gravis culpa et censura etiam legendo solum proœmium aut indicem libri, si sit in notabili quantitate, ut docet Layman ¹ (R).

297. *Quid (addes) de audiente lectionem libri hæretici?* R. Probabilis Alasia, Azorius, Croix cum Sporer et alii negant hunc censuram incurere, si socium ad legendum non induxerit; quia tunc proprie non potest dici quod ipse legat. Si vero consilio, petitione, vel mandato ad legendum induxerit, tunc alii cum Alasia et Layman illum affirmant et peccatum et censuram incurere, qui enim facit per alium idem est ac si faceret per seipsum. Verum alii merito probabiliter cum Navarro, Filliucio, Sporer et Viva ipsum a censura excusant (licet non a peccato ratione periculi perversionis), etiamsi ad legendum induxerit: imo sunt qui eum etiam a peccato excusant, si nullum timeat periculum perversionis (posito tamen in utroque casu, quod ille qui legit, licentiam habeat; secus inducens peccaret contra charitatem, utpote alium provocans ad actum prohibitum). Ratio quia ex una parte nullus est prævaricationis timor: ex altera lex prohibitionis loquitur solum *de legentibus retinentibus, imprimantibus, vel quomolibet defendentibus*; non vero loquitur *de audientibus*; penæ autem non sunt extendendæ de casu ad casum ².

298. Q. 7. *Quid de libris, quos romanenses dicunt (vulgo romans)?*

R. Narrat Nicephorus primum librorum romanensium inventorem fuisse quemdam Heliodorum episcopum Tricensem in Thessalia, qui tempore suæ juventutis talem librum conscripsit, cujus lectio facile poterat juvenes impellere ad amo-

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, append. III, cap. v. Et in aliis libris sine censura prohibitis item datur parvitas materiæ; scandalo tamen secluso et contemptu, ac periculo perversionis.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VII, n. 292.

res exitiosos. Synodus Provincialis, periculo cognito, legem imposuit Heliodoro, ut opus suum traderet flammis, vel Episcopatu renuntiaret. Quid ille? maluit suæ dignitati cedere, quam lethiferum opus destruere superbissimus homo! Quia tamen non omnes libri, qui nomen istud præ se ferunt, gravis damni periculum continent, hinc duæ regulæ præ oculis habendæ sunt:

1^a Qui componunt libros graviter obscenos, mortaliter peccant; multis enim præbent occasionem ruinæ spiritualis; item mortaliter peccant librarii, qui eos in officina sua detinent, exponunt et occurrentibus vendunt. Libros autem hujus generis etiam ex levitate, curiositate vel recreationis causa legere, est regulariter mortale; quia ex se nati sunt sensus commovere et flammam impuras accendere. Eos vocabat Origenes *calices Babylonis venena propinantes*; D. Augustinus *ranas ascendentes de ore bestiæ*. Et Stapf ait: *Per talem lectionem tota imaginatio conspurcari, stimuli animales succendi, atque corda effeminata perversissimis affectibus imbui solent, simul vero omnis Religionis sensus extinguitur, et ipse intellectus a veritate misere detorquetur*. Diximus regulariter, quia nolumus definire mortaliter peccare, qui ex sola curiositate tales libros legunt, si (ob ætatem provecctam, complexionem frigidam, aut consuetudinem de rebus veneris tractandi) grave periculum certo non incurant.

2^a Alii sunt libri amores licitos vel illicitos describentes, qui ad libidinem graviter non excitant, nec sensus commovent, nec periculo notabili exponunt, ut sunt multæ tragediæ, comediæ aliaque poemata. Qui secluso gravi periculo et aliorum scandalo, ejusmodi libros ex sola curiositate legunt, mortaliter non peccant. Si vero ob causam legitimam, v. g., ad discendam, ad acquirendam aut perficiendam eloquentiam id faciant, tunc nullimode peccant. Attamen si agatur de Clericis, raro istiusmodi lectioni vacare possunt sine peccato, quia vel officia sua communiter negligenter, vel scandalum aliis præberent: ad minus enim inde sequuntur, sicut experientia constat, tædium pietatis, studiorum ecclesiasticorum neglectus, extinctio spiritus ac fervoris, etc.

Qui autem prædictos libros non graviter obscenos compo-